

Tutmondiĝo de portugaliaj kulturo kaj lingvo: Kien nun, kreoloj? (2)

de Věra Barandovská-Frank

4. VIGLA KREOLO: LA KABOVERDA

La Kaboverda (Crioulo de Cabo Verde, Kaboverdiano, Kauberdianu, Kiriolu), la plej vigla el la portugalecaj kreoloj, fakte estas aro da variantoj/dialektoj¹, konforme al geografia deveno:

Figuro 6: Kaboverdo. <https://www.infoescola.com/africa/cabo-verde/>

La insularo (kaj konforme la lingvovariantoj/dialektaro) konsistas el du grupoj: 1) Insuloj super la vento (Islas do Barlavento): Santo Antão, São Vicente, Santa Luzia, São Nicolau, Sal, Boa Vista kaj tri insuletoj; 2) Insuloj sub la vento (Islas do Sotavento); Santiago (São Tiago), Brava, Fogo, Maio kaj du insuletoj. Ene de la du insulgrupoj kaj ties karakterizaj lingvovariantoj, ankaŭ ĉiu insulo havas siajn lingvajn specifaĵojn.

4.1. Historio

En 1456 alboridiĝis Vicente Dias en Boa Vista kaj Fogo, en 1460 António da Noli en Santiago, en 1462 Diego Alfonso malkovris Santa Luzia, Santo Antão kaj São

Vicente. La insularo ne estis enloĝata. La unua portugala setlejo, Cidade Velha (= malnova urbo, origina nomo Ribeira Grande = granda rojo) fondiĝis sur la insulo São Tiago. La kondiĉoj por argikulturo ne estis tre bonaj, sed la strategia geografia pozicio inter Afriko, Eŭropo kaj Ameriko estis avantaĝa por komerco, precipe kun sklavoj. Oni alportadis tien sklavojn el Afriko, instruis al ili elementojn de metioj kaj iom da Portugala, por pluvendi ilin profitdone al Sudameriko kaj al Eŭropo tra la havenoj de Lisbono kaj Sevilo. Ĉiuj insuloj estis poste enloĝataj kaj jam en 1587 unuigitaj en unu portugala kolonio. En 1586, Kaboverdo estis detale priskribita en la unua libro de verko “Saudades da Terra” de Gaspar Frutuoso, pastro kaj humanisto el Madeira. Ekde la 17-a jc., la insularo estis preferata celo de piratoj.

Malproksime de protekto de la portugala regno, la kaboverdanoj tiam komencis evoluigi sian propran identecon. Anonima portugalo en la jaro 1784 asertas, ke ili parolas iaspecan “rustikan portugalan lingvon” kiu estas utila por ĉiutagaj aferoj, sed tiom stranga, ke oni ne povas skribi ĝin. Aliflanke, la skribo tiam ne gravis, ĉar la plej granda parto de la loĝantaro estis malriĉa kaj ne povis sendi siajn infanojn al lernejoj, des malpli al portugaliaj universitatoj.

Sklavoj ofte fuĝadis kaj ekloĝadis en internaj partoj de la insuloj. La sklavovendo estis haltigita nur en 1867. Sur la insulo Fogo (= fajro) troviĝas vulkano, kiu ekde la 17-a jc. ĝis 1951 multfoje erupciis, la loĝantaro do fuĝadis al aliaj insuloj. Dum jarcentoj oni detruadis lokajn arbarojn por vendi lignon kaj pligrandigi kampojn, kio rezultis en dezertigo de la pejzaĝo kaj sekve malsatego, pro kiu kaboverdanoj ofte elmigris, ĉefe al Senegalio kaj Santomeo k. Principeo. Tiel la unuopaj kreolvariantoj influis sin reciproke. Simile, en la 19-a jc., haveno Mindelo sur São Vicente akiris gravan pozicion kiel karbo-deponejo por ŝipoj kaj kiel transira centro de telegrafado inter Afriko kaj Nordameriko, tiam enloĝis tie laboristoj el aliaj insuloj. En la duono de la 20-a jc., Kaboverdo aliĝis al kampanjo de Gvineo Bisaŭa por sendependeco, kiun ĝi akiris, post pacaj intertraktadoj kun Portugalio, en 1974. Dum la Unua Respubliko (1975-1990) oni komencis subteni la kreolon, gepatran lingvon de la loĝantaro, per radioelsendoj, gazetaj artikoloj kaj instruado en pedagogia lernejo. En 1999, la kaboverda parlamento rekonis la gravecon de la kreolo kaj proponis oficialigi ĝin samrange kun la Portugala. Bedaŭrinde, la parolantoj de unuopaj variantoj/dialektoj ĝis nun ne interkonsentis pri akceptebla komuna kompromisa formo (kiel okazis ekzemple en Svislando kun la Retoromanĉa, normigita surbaze de la plej gravaj dialektoj).

Ĝi estas demonstra versio de la 69-paĝa aprila *Ondo*. Por legi la tutan gazeton oni devas aboni ĝin. La jarabono kostas nur 15 eŭrojn.

Pli detale pri la aboneblo de *La Ondo de Esperanto* legu en nia retejo:

<http://esperanto-ondo.ru/Lo-abon.htm>